

Dwars ^{op} ^{de} Overlaat

FIETSROUTE

met een lengte van 23 kilometer

DWARS OP DE OVERLAAT

“Het water gutst over de drempel van je boerderij in Geffen. Snel neem je je broertje op de arm en rent de voordeur uit. Het water op het pad voor het huis komt tot aan je kuiten. Nog twee bochten en dan klimmen we de hoge, veilige, dijk op. Samen met de buurjongens tuur je over het uitgestrekte water dat door de polder stroomt...”

De strijd tegen het water zit in onze genen. Eeuwenlang hebben we met grote moeite getracht droge voeten te houden. Het water zorgde voor een voedzame bodem, maar zorgde ook voor veel overlast. Dit gold ook voor het water van de rivier de Maas. Zo zorgde hevige regenval in het stroomgebied regelmatig voor overstromingen. Om dit tegen te gaan ging de mens de rivier bedijken. Een nadeel van dit werk was dat de rivier minder ruimte kreeg en de druk op de dijken soms zo groot werd dat er dijken doorbraken. Om dit te voorkomen verlaagde de overheid de dijk van de linkeroever van de Maas tussen de dorpen Gassel en Lindes, in de voormalige gemeente Beers, nu gemeente Cuijk. Bij hoge waterstand liep de rivier vanzelf over. Men noemde dit de 'Beerse Overlaat'.

Grote gebieden in Noordoost-Brabant kwamen daardoor 's winters regelmatig onder water te staan. Zo ontstond er een binnendijkse rivier, die de 'Beerse Maas' of 'Groene rivier' werd genoemd. De noodbedding van deze Beerse Maas was enkele kilometers breed en ruim 40 kilometer lang, het liep van Beers tot ten noorden van 's-Hertogenbosch.

De overstromingen zorgden ervoor dat de grond telkens een vers laagje vruchtbare klei kreeg, maar voor landbouw en bewoning werd het gebied ongeschikt. In de droge periode was alleen veeteelt mogelijk en er kon gehooi worden.

De noodoverloop bij Beers werkte lang niet altijd en regelmatig waren er overstromingen als gevolg van dijkdoorbraken.

De overstromingen kwamen tot vlak bij de dorpskernen van wel dertig plaatsen in de Maaskant en het Maasland en bij extreme waterstand overstroomden zelfs ook nog de dorpen. De wateroverlast in de streek was groot.

Om de overlast te beperken werden er in de loop der eeuwen dwarsdijken in de Beerse Maas aangelegd. Deze dijken verdeelden de bedding van de Beerse Maas in kavels. Zij maakten het mogelijk bij matige overstromingen sommige kavels droog te houden, maar gaven geen verdediging tegen extreem hoge waterstanden. De dwarsdijken zorgden voor de nodige conflicten; aan de ene zijde wilde men het water wel kwijt, terwijl de andere zijde het juist tegen wilde houden....

Om het water vlotter en gemakkelijker af te voeren werd in 1828 begonnen met het ruimen van hindernissen in het stroomgebied van de Beerse Overlaat, bomen en heggen werden verwijderd. Het landschap werd hierdoor uitgesproken onbewoond, boomloos en bestond voornamelijk uit weiland. De enige bouwsels die men er aantrof waren de zogenaamde 'hutten'. Deze planken bouwwerkjes waren demontabel en werden van het voorjaar tot het najaar bewoond door de 'hutner' en zijn gezin. De boeren die in de polder werkten konden er tegen betaling een borrel nuttigen.

In de jaren dertig van de vorige eeuw werd werk gemaakt om de wateroverlast terug te dringen. Tijdens het project 'Maasverbetering' of 'Maaskanalisation' werd een groot aantal bochten van de voordien sterk meanderende rivier afgesneden. De Maas werd hierdoor veel beter geschikt voor de scheepvaart en het project voorzag eveneens in een snellere waterafvoer. Als gevolg daarvan kon in 1942 de Beerse Overlaat worden gesloten en werd bewoning van dit gebied weer mogelijk.

Deze route voert u langs sporen van de periode van 'waterellende', maar ook door een zeer divers landschap. Ervaar het verschil tussen de besloten dorpskernen en het open komgebied.

1**Startpunt 1 van deze route: Kerkplein Geffen****1**

H. MARIA MAGDALENAKERK

De H. Maria Magdalenakerk is het oudste gebouw van Geffen. De robuuste toren werd omstreeks 1450 gebouwd, waarna men aan het imposante gotische schip van de kerk begon. Het kerkgebouw heeft als het ware een hele geschiedenis achter de rug, branden en overstromingen hebben dit kerkgebouw in de loop der tijden geteisterd. Ook was er schade door oorlogshandelingen (Daarover kunt u aan de straatzijde op het infopaneel meer lezen).

In 1893 breidde architect Caspar Franssen de kerk aanzienlijk uit. De houten kapconstructie bleef hierbij voor het grootste deel gespaard. Na de grondige restauratie van 2009-2018 ziet de kerk er weer toekomstbestendig uit. U zult versteld staan van het indrukwekkende interieur.

- Steek de straat over (Molenstraat)
- Aan het einde ziet u een bord 'Doodlopende straat', ga linksaf (Van Coothstraat)
- Eerste straat links (Vlijmstraat)

2

WIEL

Deze waterplas is ontstaan na een dijkdorbraak in 1876. Door de draaiende beweging van het water achter het ontstane gat, zoals een wiel, danken dergelijke waterplassen hun naam.

- Aan het einde van de weg recht oversteken (Tolweg)
- Deze weg gaat over in de Thijmstraat
- Einde straat linksaf (Lambertusstraat)
- Tweede straat rechtsaf (Veldstraat)

3

MARIAKAPELLETJE

Gebouwd in het Mariajaar 1953 van sloopmateriaal.

- Aan het einde van de straat steekt u de weg over, fiets linksaf over het fietspad richting het kombord van Geffen.
- Sla rechtsaf richting de straat Kraaijeven
- Aan de linkerkant ziet u een hek, met daarachter een Joodse begraafplaats.

Deze oude Joodse begraafplaats stamt uit 1693 en is de oudste van Noord-Brabant en was bestemd voor de regio. In 1908 vond de laatste begrafenis hier plaats.

- Fiets voor de begraafplaats links het zandpad op richting huisnummer 2.
- Blijf dit half verharde pad volgen
- Aan het einde rechtsaf het fietspad op (Heesterseweg)
- Eerste weg linksaf (Leiweg)
- Sla linksaf richting Bijenteeltmuseum EcoPoll
- Vervolg dit half verharde zandpad
- Na het zitje rechtsaf
- U komt in een woonwijk, fiets rechtdoor
- Aan het einde rechtsaf (Elzendreef)

Deze standerdmolen werd in 1621 gebouwd. De standerdmolen is het oudste houten type windmolen in de Lage Landen. De naam is ontleend aan de standaard of staak, een rechtop staande ongeveer 60–80 cm dikke stam waarop de molenkast grotendeels rust.

- Ga na de speeltuin rechtsaf (Peppeldreef)
- Aan het einde rechtsaf (Peppeldreef)
- Steek aan het einde de weg (Leiweg) over, in de berm treft u een kei met daarop een gedicht

6

GEDICHT IVO VAN DINTHER

Pater Ivo van Dinther (Geffen, 1915) was naast zijn priesterschap ook actief als tekenaar, schilder en schrijver. Op latere leeftijd schreef hij in zijn eigen Geffens dialect. In 2006 werd een 6 km. lange wandelpad gedoopt tot Ivo van Dintherpad. Aan dit pad zijn 7 grote keien gelegd met daarop 7 (delen van) gedichten van Ivo van Dinther in het dialect.

- Sla linksaf (Leiweg)
- Aan het einde linksaf (Bredeweg)
- Eerste straat rechtsaf (Broekstraat)
- ⚠ LET OP: u gaat een spoorwegovergang over.
- Einde rechtsaf, na 50 meter bocht naar links (De Gement)
- Steek het kruispunt over (Kruiskampweg)
- U gaat nu het gebied van de Beerse Overlaat in
- Einde weg sla linksaf (Gewandeweg)
- ⚠ LET OP: gevaarlijk stuk!
- Na het bruggetje eerste weg rechts (Palkenhoefstraat)
- Deze straat gaat over in Polderdijk, blijf deze volgen

7

VERGEZICHT

Van 1830 tot 1942 was hier het stroomgebied van de Beerse Overlaat, er stonden geen boerderijen, bomen en heggen. Vanaf dit punt waren maar liefst 21 (!) kerktorens te zien.

- Aan het einde de weg recht over steken (Lutterstraat)
- Tweede straat linksaf richting Galerie Sous Terre (Batterijstraat)

8

DE BATTERIJ

Nabij Lithoijen kwamen in 1833 drie verdedigingswerken tot stand, behorende tot de Zuiderwaterlinie. Op deze plek werd Fort Luttereind opgericht. Het diende om de in 1825 verhoogde weg tussen Oss en Lithoijen te beschermen. Feitelijk was het niet meer dan een aardwerk. Enkel de straatnaam herinnert nog aan dit verdedigingswerk.

In de dorpen aan de Maas woonden veel mensen in (kleine) boerderijen aan de dijk.

Aan het einde van de Batterijstraat twee keer rechtsaf (Molenweg) en ga na 50 meter linksaf (Lithoijense dijk)

In de jaren dertig van de vorige eeuw vonden er werkzaamheden plaats om waterbeheersing van de rivier de Maas te verbeteren. Een van de onderdelen was het verminderen van het aantal bochten in de rivier. Hierdoor ontstonden 'dode maasarmen', stukken rivier die niet meer in verbinding stonden met de 'nieuwe' rivier.

Eerste weg linksaf richting de kerk (Prelaat van den Bergplein)

11

H. REMIGIUSKERK

De Sint-Remigiuskerk uit 1901, ontworpen door Caspar Franssen, is een neogotische kerk. De altaren en de preekstoel zijn werken van Hendrik van der Geld en de glas-in-loodramen zijn van Joep Nicolas. De kerk is in bakstenen opgetrokken, het schip heeft gemetselde gewelven. De zijgevel en apsis zijn voorzien van spitsboogvensters met glas-in-loodramen. In de kerk zijn enkele beelden aanwezig van beeldhouwer Jan Custers. De kerk is in 2012 grondig gerestaureerd.

12

VOORMALIG KLOOSTER

Het voormalig klooster van de Zusters van Jezus Maria Jozef (J.M.J.) uit 's-Hertogenbosch dateert van 1884. Tot 1949 was er een kostschool voor meisjes (schipperskinderen), terwijl er ook een lagere meisjesschool was en er bejaarden werden verzorgd. Later kwamen hier de Zusters Penitenten die er hun klooster Jerusalem hadden en er een kapel aanbouwden. Van 1960 tot 1972 werd het gebouw door Philips gebruikt voor de fabricage van TL-verlichting, waarna het een woon- en winkelbestemming kreeg.

Voormalig raadhuis uit 1906, buiten gebruik geraakt in 1939 toen Lithoijen bij de gemeente Lith werd gevoegd. Vanaf 1944 in gebruik als woning.

- Voor 'Het Raadhuis' gaat u linksaf (Dorpsstraat)
- Rechtsaf (Schutstraat)

Eikenhouten kruisbeeld van de Bossche kunstenaar Piet Verdonk. Het kruisbeeld werd in 1944 door de parochianen geschonken aan pastoor Meijs, ter gelegenheid van zijn 40-jarig priesterfeest. In april 2001 werd het, na een grondige restauratie, teruggeplaatst.

- Na het bruggetje linksaf (Weisestraat)
- U verlaat Lithoijen en gaat het uitgestrekte landschap van de Beerse Overlaat weer in.
- Na 3 kilometer fietsen komt u bij de Gewandeweg. Op de hoek ziet u aan de linkerkant een pand waarin voorheen een horecagelegenheid was gevestigd.

15

CAFÉ-ZAAL “DE LEEUWERIK”

Tot in de jaren '50 stonden her en der in de polder van het voorjaar tot het najaar 'hutten'. Deze tijdelijke cafeetjes waren uit planken opgetrokken en stonden op plekken waar men een bruggetje over moest. Tot voor kort was in het pand links Café Caal 'De Leeuwerik' gevestigd, een overblijfsel van de voormalige Lithoijense hut, die wat verder naar het zuiden aan de Hertogswetering stond.

Steek de Gewandeweg over. De Weisestraat gaat na het bruggetje over in Kepkensdonk. Na een kleine kilometer gaat de weg wat omhoog, dit is een overblijfsel van de voormalige dwarsdijk.

Om de overlast van de overstromingen te beperken werden in het stroomgebied van de Beerse Overlaat dwarsdijken gebouwd. Zo kon men stroomafwaarts droge voeten houden.

Dit leverde talloze ruzies op, de dijken werden doorgestoken om het water te lozen, terwijl anderen dit wilden verhinderen...

Derde straat links (Elst)

Door de jaarlijkse overstromingen werden de boerderijen op verhogingen gebouwd. In deze streek worden deze terpen 'donken' genoemd. Bij een overstroming zochten ook dieren watervrije plekken op. Zo kon men bij hoog water in de stal als het ware over de muizen en ratten lopen....!

Aan de linkerkant treft u een kunstkoe aan in een ijzeren kooi.

In vroeger tijden waren er vele boeren die hun percelen nogal provisorisch hadden omheind. Er bestond geen prikkeldraad of ijzerdraad, dus enkel sloten, (doorn)heggen en houtwallen konden verhinderen dat het vee losbrak. Het gebeurde dus vaak dat vee uit de omheining brak en op de openbare weg belandde. Daarvoor richtte gemeenten vaak een omheinde kooi in waarin losgebroken, loslopend of verdwaald vee kon worden opgevangen. Tegen betaling kon de eigenaar het dier ophalen.

- Einde rechtsaf
- Vrijwel direct (voor het spoor!) links het half verharde pad op.
- Dit pad gaat over op de straat Spoorpad (is een voormalig dijkje)

18

SPOORDIJK EN OUD DIJKJE

Tot de komst van de spoordijk in 1880 werd Geffen beschermd door dijken. Dit stuk dijk is een overblijfsel van een netwerk aan dijkjes.

- Links aanhouden
- Einde weg, rechtsaf (Broekstraat)
- Eerste weg rechtsaf.
- LET OP: u gaat een spoorwegovergang over.
- Rechtsaf (Kloosterstraat)
- U fiets door de oude dorpskern van Geffen
- Bij de T-splitsing met de Veldstraat ziet u rechts 'een muurtje'

Op deze plek stond voorheen het geboortehuis van Simon van den Bergh (Geffen, 1819 - Rotterdam, 6 april 1907). Simon was een Joodse boterhandelaar die in 1872 in Oss startte met de fabricage van margarine. In 1891 verhuisde hij zijn bedrijf naar Rotterdam. Na diverse fusies ontstond het Unilever concern. Simon werd 'The margarine king' genoemd.

Links van het monument van Simon van den Bergh ziet u een drietal grote bomen met jeu de boulesbanen. Links daarnaast staat de pastorie.

Eens was hier het middel-eeuwse dorpsplein. In 1856 kwam deze neogotische pastorie gereed. Het gebouw werd opgetrokken uit machinale baksteen met enkele natuurstenen elementen en gestucte ornamenten. De aanbouw in de noordoost

hoek is van oudere datum en is onderkelderd. In deze kelder bevindt zich een waterput. Het gebouw is van cultuurhistorische waarde omdat het een vroege uiting van het Katholieke emancipatiestreven weergeeft. Het gebouw is een betrekkelijk zeldzaam voorbeeld van een neogotische pastorie.

Aan de overzijde van de weg staat een groot gebouw, het voormalige klooster.

21

KLOOSTER

Na het gereedkomen van de nieuwe pastorie kwamen de Zusters van Liefde vanuit Tilburg naar Geffen en namen intrek in de oude pastorie. De zusters hielden zich bezig met onderwijs, zieken- en bejaardenzorg, pastorale zorg en maatschappelijk werk. Omdat het gebouw in een slechte

staat verkeerde werd in 1874 begonnen met de bouw van een nieuw klooster, scholen, een woonvoorziening voor bejaarden en een kloosterkapel. In de loop der jaren hebben tal van aan- en verbouwingen plaatsgevonden. Tegenwoordig is het complex 'Het Oude Klooster' een recreatie- en service-ruimte ten behoeve van de 55-plussers in Geffen. Aan de achterzijde bevindt zich de kloosterkapel die vrij te bezichtigen is.

- Bij dorpspomp op de T-splitsing rechtsaf (Kerkstraat).
- Na 100 meter bent U weer bij startpunt 1 (Kerkplein Geffen)

Mede mogelijk gemaakt door:

Platform Vrijetijd Oss

DORPSRAAD GEFEN

CREATIVOS
reclame

Rabobank
Oss Bernheze

Tekst: Rûud Verhagen

Foto's: Anita Walraven, Rien van Wanrooij en Heemkundewerkgroep 'Vladerack'

Vormgeving: Bram van Ravenstein

Drukwerk: Wihabo